

УДК 655.4(477) "2011(094.9)

*Аліса Фідельська,
старший науковий співробітник відділу державної
стандартизації Книжкової палати України*

Стан дотримання видавцями нормативних документів на основі аналізу оформлення вихідних відомостей у книжкових виданнях за 2011 рік

Відповідно до статті 27 Закону України "Про видавничу справу" однією з функцій Книжкової палати України є контроль за дотриманням суб'єктами видавничої справи стандартів та інших нормативних документів (НД), які регламентують видавниче оформлення книг і брошур. Основними стандартами, які мають використовувати видавці у своїй практичній діяльності, є такі: ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості", що визначає склад, послідовність подання й розміщення вихідних відомостей у виданнях; ДСТУ 3017—95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", за яким визначають види видань, зокрема за цільовим призначенням; ДСТУ 3814—98 "Інформація та документація. Міжнародна стандартна нумерація книг", який містить положення щодо подання та розміщення ISBN.

Під час оформлення вихідних відомостей видавці мають урахувати положення ще й таких правових, нормативних і методичних документів: Закон України "Про видавничу справу"; Закон України "Про авторське право і суміжні права"; ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "СІБВС. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання"; ДСТУ 3582—97 "Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила"; ДСТУ ГОСТ 7.9:2009 (ІСО 214-76) "СИБИД. Реферат і анотація. Общие требования"; інструкція "Про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги в Україні (ISBN)*"; рекомендації "Знак охорони авторського права у виданнях, які містять твори науки, літератури і мистецтва"*; рекомендації "Складання та оформлення макета анотованої каталожної картки у виданнях"*.

У 2011 році фахівцями відділу державної стандартизації Книжкової палати України було переглянуто та проаналізовано більше 20 тисяч примірників неперіодичних видань, що надійшли як обов'язкові примірники, щодо дотримання видавцями положень чинного законодавства, національних стандартів та інших нормативних документів під час оформлення вихідних відомостей.

За результатами аналізу документального потоку обов'язкових примірників видань можна зробити висновок, що тільки половина видавців друкує книги без грубих помилок в оформленні вихідних відомостей. До них можна віднести таких видавців: ТОВ "Астропринт", ТОВ "Академвидав", ВД "Академперіодика", ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", ТОВ "АСМІ", ПП "Аксиома", ДП "Аграрна наука", ТОВ ВКФ "АРТ-ПРЕС", ДП "Веселка", ДП "Вища школа", ДП "Наукова думка", ДП "Освіта", ТОВ "Видавництво

"Генеза", ТОВ "Видавництво "Грамота", ТОВ ТО "Гімназія", ПП "Дуліби", ТОВ "Видавництво "Знання України", ВД "ІНЖЕК", ТОВ "Фірма "ІЛІОН", ННЦ "Інститут аграрної економіки", ДП "Карпати", дочірнє підприємство з іноземними інвестиціями "Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", ТОВ "Кріон", ТОВ "ЛІПС ЛТД", ПП "ЛАНДОН-XXI", НУ "Львівська політехніка", ДП "Либідь", ПП "Нова книга", ТОВ "Видавництво "Підручник НТУ "ХП", ЗАТ "Редакція журналу "Початкова школа", ВАТ "Патент", ТОВ "ПЕРО", ТОВ "Видавництво "Рената", ТОВ "Рібест", ДП "Січ", ДП "Світ", Сумський державний університет, ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ", КП "Ужгородська міська друкарня", ТОВ "Університетська книга", ТОВ "Видавництво "Фоліо", Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харківська національна академія міського господарства, Харківський національний університет внутрішніх справ, НТУ "Харківський політехнічний інститут", ТОВ "Видавництво "Шкільний світ", ТОВ "Юридична література" та деякі інші.

Проведений аналіз також засвідчив, що є видавці, які неправильно оформлюють відомості про авторів та упорядників, надзаголовкові, підзаголовкові, вихідні та випускні дані; трапляються видання, в яких неправильно визначено шифр зберігання видання, з помилками подано макет анотованої каталожної картки, Міжнародний стандартний номер книги (ISBN), знак охорони авторського права — ©. Так, у серійних виданнях деякі видавці не наводять на титульній сторінці відомості про назву серії та рік її заснування або розміщують ці відомості в неналежному місці. Наприклад, Київський національний університет технологій та дизайну у виданні: Чуприна Н. В. "Специдисципліна за напрямком наукового дослідження". Серія "Теорія і практика наукових досліджень в дизайні" назву серії подає тільки на обкладинці та останній сторінці видання, а також не зазначає рік її заснування, хоча мав би ці відомості розмістити у верхній частині титульної сторінки над ім'ям автора та назвою видання.

ФОП Холмогорова Л. О. у виданні: Гриневич С. "Камінь знань". Серія "Дідова наука" назву серії також наводить тільки на обкладинці та останній сторінці в надвипускних даних, де її подано в неналежному місці — під назвою видання, а треба — над відомостями про автора, а в бібліографічному описі до макета анотованої каталожної картки назву серії подано перед назвою видання, тоді як її треба було навести в зоні серії.

Доволі часто відомості про автора видавці розміщують на титульній сторінці під назвою видання, хоча згідно з ДСТУ 4861 імена одного, двох, трьох авторів треба подавати перед його назвою. Якщо авторів чотири і більше, їхні імена

* Розроблені Книжковою палатою України.

розміщують у верхній частині звороту титульного аркуша після слів "Автори" чи "Авторський колектив" відповідно до положень ДСТУ 4861. Приміром, МПП "Гражда" у виданні: Дяченко М. (Марко Боеслав) "Поезії" відомості про автора зазначає після назви видання; ТОВ "Компанія "Крок" (м. Тернопіль) у виданнях: Кузан В. "Щось" і Колісник В. "21" відомості про автора наводить у нижній частині титульної сторінки, де потрібно розміщувати вихідні дані; видавництво "Ярославна" у виданні: Воробйова О. С. "Веселе дитяче дозвілля. Вірші" взагалі не подає на титульній сторінці відомості про автора; ПП "Колегіум" у виданні: ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л. та ін. "Машини та апарати у хімічних, харчових і переробних виробництвах. Підручник" відомості про 9 авторів подає на титульній сторінці під назвою видання, а не у верхній частині звороту титульного аркуша.

ТОВ "Компанія "Крок" у деяких випущених ним виданнях не зазначає їхню назву. Так, у виданні: Медяник О. та ін. "Квадро" його назва відсутня на титульній сторінці, в іншому виданні, автором віршів якого є Марта Томахів, назва взагалі відсутня. Це грубе порушення положень ДСТУ 4861, в якому чітко зазначено: "Не дозволено випускати видання без назви".

На титульній сторінці в підзаголовкових даних окремі видавці не подають відомості, що пояснюють чи доповнюють назву видання, про його вид за характером інформації та літературний жанр, затвердження видання як підручника чи навчального посібника, загальну кількість томів (книг, частин), на яку розраховано багатотомне видання, у виданнях для дітей — відомості про читацьку адресу із зазначенням вікової категорії читачів. Наприклад, ТОВ "Віртуальна реальність" у виданні: "Ощущение полета" не наводить підзаголовкові дані, що пояснюють чи доповнюють назву та його вид, і тільки в анотації до макета анотованої каталожної картки зазначає, що це "Літературний збірник — посвященіе 50-літтю полета в космос первого человека Юрия Алексеевича Гагарина".

ТОВ "Видавництво "Навчальна книга — Богдан" у виданні: Бреннан С. Р. "Лексикон демона. Книга перша" в підзаголовкових даних на титульній сторінці не наводить відомості про літературний жанр видання ("Повість") та про читацьку адресу із зазначенням вікової категорії читачів ("Для дітей старшого шкільного віку"), подаючи їх тільки в бібліографічному описі, що є складовою макета анотованої каталожної картки. ТОВ "Вістка" у виданні: Степаненко М. "Майже все про вбивство В. М. Чорновола. Том 2" і ПП Власюк О. у виданні: Мовчанюк Г. П. "Смисл. Поезії. Том 3" у підзаголовкових даних не подають відомості про загальну кількість томів, на яку розраховані ці багатотомні видання.

Окремі видавці неправильно наводять відомості про офіційне визнання відповідності навчального видання нормативним документам у галузі освіти. Приміром, ПП "Торговий дім "Едельвейс і К" у виданні: Клочко В. І., Кирилячук С. А. "Вища математика з комп'ютерною підтримкою. Теорія функцій комплексної змінної" на титульній сторінці в підзаголовкових даних зазначає вид видання за характером інформації як "Навчальний посібник", але при цьому не подає відомостей про затвердження чи рекомендації його Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України; Тернопільський національний економічний університет у виданні: Стец І. І. "Потенціал і розвиток підприємства. Навчальний посібник" і фірма "Бурун і К" у виданні: Волковой В. А., Малюштан Л. М. "Анатомія людини. Підручник" у відомостях про надання відповідного грифа не зазначають, учням якого класу чи студентам якого курсу їх призначено. Нагадаємо видавцям, що відповідно до положень нормативних документів відомості про надання відповідного грифа подають у тій формі, яку зазначено в офіційному рішенні Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Низка видавців відомості про укладачів на титульній сторінці подають у неналежному місці — перед назвою видання, тобто як відомості про авторів, а треба — під назвою видання, зазначаючи перед їхніми іменами відомості про характер виконаної ними роботи (наприклад, "Укладач" або "Упорядник"). Приміром, ТОВ "Апекс" у виданні: "ЧК-ГПУ-НКВД в Донбасі. Люди і документи. 1919—1941", укладачами якого є Золотарьов В. і Стюпкін В., на титульній сторінці подає їх як авторів — перед назвою видання, хоча в анотації до макета анотованої каталожної картки зазначено, що ця "книга містить здебільше архівні матеріали", тому зрозуміло, що ці особи тільки впорядкували текст і подавали відомості про них треба після назви видання як про укладачів.

Окремі видавці в комбінованих виданнях, тобто, якщо до друкованого тексту додано звуко- чи відеозаписи на будь-яких фізичних носіях, на титульній сторінці в підзаголовкових даних чи на звороті титульного аркуша не наводять відомості про них. Так, ТОВ "Видавництво "Ленві" у виданні: "Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції. Курс лекцій. Навчальний посібник", в якому до друкованого тексту додано аудіокасету, та Придніпровська державна академія будівництва та архітектури у виданні: Ершова Н. М., Скрипник В. П. "Экономико-математические методы и модели принятия решений в условиях определенности, неопределенности и риска. Монография", до якого долучено компакт-диск, не зазначають відомості про них ("До видання долучено аудіокасету" або "До видання долучено компакт-диск (CD-R)").

Багато помилок допускають видавці й у вихідних даних, які мають містити інформацію про те, де, ким і коли випущено книгу, а саме: місце випуску видання, найменування (ім'я) видавця та рік випуску видання. Іноді видавці у вихідних даних не подають або неправильно зазначають місце випуску видання, не наводять відомості про найменування (ім'я) видавця та рік випуску видання, наводять незареєстровані найменування або замість них подають видавничу чи торгову марку.

Приміром, ПВП "Задруга" у виданні: Хитенко Г. "Nicht Schieben! Не стріляйте! Новели" неправильно зазначає місце випуску видання — "Обухів", хоча за стандартом місцем випуску видання вважається місцезнаходження видавця, а це місто "Київ", про що зазначено на останній сторінці цього видання у випускних даних. Найменування видавця в цьому виданні відсутнє.

ТОВ "Літера "ЛТД" у виданні: Науменко В. О., Захарійчук М. Д. "Риторика" у вихідних даних не подає рік випуску видання; ТОВ "Грані-Г" у деяких виданнях не зазначає ані місце, ані рік випуску видання, а замість найменування видавця наводить видавничу марку; ТОВ "Журнал "Радуга" у більшості своїх видань не подає рік випуску видання.

Але найбільше помилок видавці допускають під час наведення свого найменування чи імені (якщо видавець — фізична особа). Наприклад, Ужгородський національний університет у виданні: Ганич М. М., Ганич О. М., Ганич Т. М. "Йод — стимул життя" у вихідних даних на титульній сторінці найменування видавця не подає, а в макеті анотованої каталожної картки та випускних даних зазначає, що ним є "Видавництво Ужгородського національного університету "Говерла", хоча насправді — Ужгородський національний університет; Харківський регіональний інститут державного управління подає таку назву: "Видавництво ХарРІНАДУ "Magіstr"; ПП Сорока Т. — "Видавництво Сорока Т."; підприємець Гудим І. — "Видавництво Ірини Гудим", але ці найменування не зареєстровано в Державному реєстрі суб'єктів видавничої справи, тому видавці не мають права подавати їх у виданнях.

Деякі видавці — фізичні особи, зокрема ПП Балюк І. Б., СПД Бровін О. В., ПП Вінниченко М. Д., ПП Жовтий О. О., ПП Зволейко Д. Г., СПД Купріянов В. С., СПД ФО Лемешко К. О., підприємець Моторін Б. І., ФОП Панасюк В. І., ПП Прокопчук Т. Ю., СПД Резніков В. С., ФОП Рогальська І. О., підприємець Чувєв С. М., ПП Чабаненко Ю. А., ПП Щербатих О. В. у вихідних даних на титульних сторінках випущених ними видань не наводять відомості про ім'я видавця взагалі, а окремі видавці подають незареєстровані офіційно назви замість свого імені (прізвища та ініціалів). Наприклад, видавець — фізична особа Антоняк Б. Ю. у вихідних даних замість свого імені подає назву "Урбіно", хоча у випускних даних зазначає, що видавцем є саме Антоняк Ю. Ю.; СПД Савченко Л. А. подає — "МК-прес"; ПП Верескун В. М. — "ЛЮКС", ПП Димнікова Н. М. — "Н. Оріанда™"; ПП Дятлик М. С. — "ПП ДМ"; ФОП Романюк М. Г. — "КАЙРОС"; ТОВ "Гамазин" — "Зелений пес"; СПД ФО Кандич С. Г. — "Вертикаль", хоча на останній сторінці у випускних даних зазначено, що видавцем і виготовлювачем є ПП Кандич С. Г.; ФОП Луньов С. М. — "Видавництво "Структури Гармонії™"; СПД Жаботинський С. М. — "Богомыслие™". СПД ФО Добринін В. Є. у більшості видань своє ім'я зазначає англійською мовою — "DOBRYNIN". І цей перелік можна продовжувати.

Порушення, про які згадувалося, суперечать положенням законодавчих і нормативних документів, унеможливають ідентифікацію видавців та державну бібліографічну реєстрацію видань, яку здійснює Книжкова палата України, а також відображення цих видань у державних бібліографічних покажчиках. У виданнях потрібно наводити найменування або імена видавців у тій формі, як їх зареєстровано та внесено в Державний реєстр суб'єктів видавничої справи.

Значна кількість видавців з помилками подає шифр зберігання видання, який складається з класифікаційних індексів УДК і ББК та авторського знака: розміщує його в неналежному місці та подає не в повному обсязі, неправильно визначає класифікаційні індекси та авторський знак. Так, ПП "Агентство "Орбіта-ЮГ" у виданні: Гриценко С. М. та ін. "Довідник з терапії невідкладних станів. У двох книгах : Книга 1" у шифрі зберігання видання не наводить цифрові позначення класифікаційного індексу ББК та авторського знака (подано тільки аббревіатуру "ББК" і літеру "Г", хоча авторський знак треба визначати за літерою "Д" — першою літерою першого слова назви видання, оскільки авторів у виданні більше трьох); підприємець Карпенко В. М. у більшості своїх видань шифр зберігання видання не наводить взагалі; Національний університет харчових технологій у виданні: Сухенко Ю. Г., Литвиненко О. А., Сухенко В. Ю. "Надійність і довговічність устаткування харчових і переробних виробництв. Підручник" у шифрі зберігання видання подає тільки класифікаційний індекс УДК (класифікаційний індекс ББК та авторський знак відсутні); ТОВ "Видавництво "Арій", ПП "Оптимум", ТОВ "Видавництво "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", ТОВ ВКФ "БАО" у більшості видань у шифрі зберігання видання не зазначають індекс УДК.

Під час наведення авторського знака деякі видавці після літери, схожої на цифри 3, 1, 0, 4, не проставляють дефіс. Наприклад, у виданні ПП "Фенікс": Чайковський Ю. В. "Філософські засади становлення міжнародного права" в авторському знаку після літери "Ч" відсутній дефіс. І навпаки — багато видавців помилково наводять дефіс після літер, не схожих на цифри, як, наприклад, ПП "ПОЛМЕД-Сервіс" у виданні: Мелешко В. В., Нестеренко О. И. "Бесплатформенные инерциальные навигационные системы" в авторському знаку після літери "М" помилково наводить дефіс; "Українська академія друкарства" у виданні: Чорнецький Я., Лешан В. "Релігієзнавство" у шифрі зберігання видання не

подає класифікаційний індекс УДК, натомість зазначає два авторських знака — "Ч-75" та "Л538", а треба було подати тільки один авторський знак, визначений за першою літерою прізвища першого автора, — "Ч-75". Названі помилки ускладнюють як пошук необхідних книг, так і їхнє бібліографічне опрацювання. Нагадуємо видавцям, що шифр зберігання видання — класифікаційні індекси УДК, ББК та авторський знак потрібно подавати в повному обсязі у зазначеній послідовності.

Видавці допускають помилки також в оформленні макета анотованої каталожної картки (далі — макет картки), що є основою для створення бібліографічного повідомлення про видання в різноманітних інформаційних масивах: розміщують його в неналежному місці (треба — в нижній частині звороту титульного аркуша чи на останній сторінці видання перед надвипускними даними); порушують установлені стандартом розміри макета картки (59 мм заввишки та 108 мм завширшки) та кеглі шрифтів, не подають зовсім або подають не всі елементи шифру зберігання видання; бібліографічний опис складають без дотримання положень ДСТУ ГОСТ 7.1; анотацію — з порушеннями ДСТУ ГОСТ 7.9.

Приміром, ТОВ НВП "Інтерсервіс" у виданні: Власенко Я. А., Карпенко С. В., Яременко Е. В. "Основы современного маркетинга. Учебное пособие" подає макет анотованої каталожної картки такого розміру, що він займає весь зворот титульного аркуша, хоча за стандартом висота макета картки зі всіма елементами має дорівнювати 59 мм; крім того, відсутні ISBN, класифікаційні індекси УДК і ББК та авторський знак; бібліографічний опис не відповідає положенням ДСТУ ГОСТ 7.1.

ТОВ "Пан Тот" у виданні: Омельчук В. "Механізм державного регулювання ринку доступного житла. Монографія" порушує структуру макета анотованої каталожної картки: бібліографічний опис подає у верхній частині звороту титульного аркуша, а анотацію, що є складовою макета картки, — у нижній його частині; у макеті картки відсутні ISBN та авторський знак; класифікаційні індекси УДК і ББК розміщує в неналежному місці — після анотації ліворуч, а треба — праворуч.

ПП "Видавництво "Наука і освіта" (м. Дніпропетровськ) у виданні: Пилов П. И., Мильцын А. М., Олевский В. И. "Математическое моделирование и структурно-экстраполяционный анализ в задачах обогащения. Монография" помилково подає у бібліографічному описі до макета анотованої каталожної картки відомості про рецензентів і відомості про рекомендування видання до друку, через що порушуються його розміри; також відсутні класифікаційний індекс УДК та авторський знак, а бібліографічний опис складено з порушеннями ДСТУ ГОСТ 7.1.

ТОВ ЛА "Піраміда" також складає та подає макет анотованої каталожної картки не за стандартами. Приміром, у виданні: Ткачов А. "Крилатий Лев і Книга" не подано анотацію та класифікаційний індекс УДК у макеті картки (порушено положення ДСТУ 4861), а бібліографічний опис складено не за ДСТУ ГОСТ 7.1; у виданні: Годич О. В. та ін. "Українська жестова мова: комп'ютерно-лінгвістичний аспект. Монографія" у макеті картки відсутні такі обов'язкові елементи, як ISBN, класифікаційні індекси УДК, ББК та авторський знак.

Чимало помилок виявлено в наведенні у виданнях Міжнародного стандартного номера книги — ISBN, що ідентифікує та супроводжує видання упродовж усього часу його існування. Це такі помилки: між аббревіатурою і цифровими групами замість проміжку наведено позначку "№", дефіс або двокрапку; неправильно зазначено префікс GS1—"978"; з помилками подано цифровий блок, який іден-

тифікує Україну (Україні надано ідентифікатори "966" та "617") або видавця; кількість цифр і цифрових груп не відповідає положенням НД (за стандартом ISBN складається з 13 цифр, розділених на п'ять груп); у багатотомних і серійних виданнях помилково подають один ISBN, а треба — два. Наприклад, ТОВ "Часопис "Дух і літера" у виданні: "Православная церковь в Восточной Европе. XX век" подає ISBN, в якому між аббревіатурою та цифровими групами замість проміжку наведено двокрапку; Призовський державний технічний університет у виданні: Иванов И. Е., Новиков Ф. В., Иванов Е. И. "Высокоэффективная технология изготовления резьбовых отверстий в горловинах баллонов на автоматических линиях" наводить ISBN, в якому між аббревіатурою та цифровою частиною замість проміжку подано позначку "№", у номері чотири групи цифр замість п'яти (наведено: ISBN № 978966-604-065-0); ТОВ "Академпрес" у виданні: Рудько Г. І. та ін. "Економічна геологія родовищ залізистих кварцитів. Монографія" замість префікса GS1 "978" наводить "976", а ТОВ "Золоті сторінки" у виданні: "Н. С. Самокиш. Мемуары" наводить "987"; ДП ВПЦ "Такі справи" у виданні: Шафлик В. "Современные системы горячего водоснабжения" замість ідентифікатора країни "966" наводить "961", а ДП ДСВ "Здоров'я" у виданні: "Оперативна гінекологія. Підручник" — "666".

Інші видавці під час зазначення ISBN порушують положення НД щодо загальної кількості цифр у номері (має бути 13) і цифрових груп (має бути 5). Наприклад, ТОВ "Елтон" у виданні: Логвін Б. "Незвичайна подорож звичайних школярів" подає ISBN, який налічує шість цифрових груп замість п'яти (ідентифікатор видавця "2430" помилково розділено дефісом на дві частини (наведено: ISBN 978-966-24-30-01-1); ПП "Новий Світ-2000" у виданні: Городняк І. В. "Соціологія освіти. Навчальний посібник. Серія "Вища освіта в Україні" помилково подає один ISBN (відсутній ISBN серії), крім того, він налічує всього шість цифр і дві цифрові групи (наведено: ISBN 978-966); ТОВ "Лебідь" у виданні: Горбань І. І. "Юность Максима. Стихотворения" подає ISBN, який складається з десяти цифр (пропущено ідентифікатор видавництва — "508" (наведено: ISBN 978-966-348-1).

ВАТ "Херсонська міська друкарня" у виданні: Цяпа М. "Мозолівка. Спомини, роздуми, розповіді" неправильно зазначає ідентифікатор видавця — "1540", має бути — "1510"; Київський національний лінгвістичний університет у виданні: Жихарева О. О. "Практичний курс англійської мови для бізнесу і менеджменту. Навчальний посібник" також неправильно подає ідентифікатор видавця — "68", має бути — "638" (наведено: ISBN 978-966-68-239-2). Як наслідок, подані ISBN стають непридатними для подальшого використання.

Поширеною помилкою видавців є наведення в багатотомних і серійних виданнях одного ISBN, хоча в цих випадках потрібно наводити два — ISBN багатотомного (серійного) видання в цілому та ISBN окремого тому (книги), що є складовою багатотомного або серійного видання. Приміром, ПП "Фенікс" у виданні: Вайнер А., Кузнецов Э. "Прекрасна всегда..." (кн. 4) помилково подає один ISBN, крім того, неправильно зазначає префікс GS1 ("878") (наведено: ISBN 878-966-438-292-9). ЗАТ "Національний книжковий проект" у двох виданнях: Королева Наталена "Легенди старокіївські". Серія "Бібліотека шкільної класики" і Черкасенко С. "Пригоди молодого лицаря". Серія "Україна кризь віки" помилково подає один ISBN, хоча має бути два: ISBN серії та ISBN окремого видання цієї серії.

ПП "РДЦ Дизайн Груп" у виданнях: Харбет В. В. "Введение в студенчество" та Власенко-Гуслин Р. "Океан. Стихи" наводить ISBN тільки в макеті анотованої каталожної картки, а як самостійний елемент він відсутній (ISBN треба роз-

міщувати в лівому нижньому куті звороту титульного аркуша та повторювати в макеті анотованої каталожної картки).

І прикладів неправильного подання ISBN у книжкових виданнях чимало.

Видавці допускають порушення й під час наведення знака охорони авторського права (©), який є елементом вихідних відомостей видання, сповіщає про наявність у фізичних і юридичних осіб авторського права на твір та інші об'єкти авторського права. Найпоширенішими помилками видавців під час подання знака охорони авторського права є такі: відсутність знака ©, подання у колі замість літери "С" інших літер, відсутність року випуску видання, після імені упорядника не зазначено характер виконаної ним роботи ("упорядкування" або "укладання"); у повторних виданнях (перевиданнях) не наведено © першого видання, не зазначено відомості про зміни, якщо видання було доповнене чи перероблене (наприклад, "доповнення"). Приміром, ТОВ "Триада Плюс" у виданні: Вус О. В. "Оборонна доктрина Візантії у Північному Причорномор'ї: інженерний захист Таврики та Боспора в кінці IV — на початку VII ст. Монографія" та видавництво "Край" у виданні: "Улюблені пісні Олега Голдрича" замість знака © подають знак @; ТОВ "Видавництво "Синopsis" у виданні: Кириченко Б. "Примарний досвіток" — знак ®; Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка у виданні: Шульга О. В. "Автоматизоване керування електроприводами" у знаках охорони авторського права на автора та видавця не подає знак ©; ТОВ "Видавництво "ЛОГОС" у виданні: "Короткий новогрецько-український словник юридичних та економічних термінів", укладачами якого є Савенко А. і Столярова В., у знаку охорони авторського права не наводить відомості про характер виконаної ними роботи (тобто, "укладання" або "упорядкування"); ТОВ "БАО" у більшості своїх видань, подаючи кілька знаків охорони авторського права, рік публікації цих видань наводить тільки в останньому ©. Отже, попередні ©, по суті, не мають юридичної сили.

Деякі видавці неправильно зазначають особу, що має авторське право на твір. Так, ТОВ "Віртуальна реальність" у виданні: "Котэрра. Сборник произведений о кошках" знак охорони авторського права подає таким чином: "© Все права сохраняются за участниками проекта". Такі порушення суперечать положенню ст. 11 Закону України "Про авторське право і суміжні права", в якій зазначено, що після латинської літери "С" у колі подають ім'я особи, що має авторське право, і рік першої публікації твору.

Є зауваження і до наведення надвипускних даних, які зазвичай розміщують на останній сторінці видання: деякі видавці не подають або неправильно визначають вид видання за цільовим призначенням (за ДСТУ 3017 це: наукове, науково-популярне, навчальне, довідкове, літературно-художнє видання тощо); не подають відомості про назву серії перед назвою видання, якщо видання виходить у складі серії; не наводять у повній формі ім'я автора (-ів) чи укладача (-ів); не виокремлюють за допомогою засобів вирізнення їхні прізвища. Наприклад, ТОВ "Код" у виданні: Шурапов В. П. "Марко Кропивницький та його спадкоємці. Историчний нарис" вид видання за цільовим призначенням визначає не за стандартом, а довільно як "Документально-художнє видання"; ВАТ "Вінницька обласна друкарня" у виданні: Гончар А. "Коріння, або "Ми — діти України" — як "Історично-документальне ілюстровано-краєзнавче видання"; ТОВ "Фірма "Салта" у виданні: "Балаклава 2500. Историческая летопись" — як "Научно-публицистическое издание".

ТОВ "Видавництво "ЛОГОС" у своїх книгах замість виду видання за цільовим призначенням зазначає вид видання за характером інформації, що є поширеною помилкою серед видавців. Наприклад, у виданні: Владыка А. С., Сус-

лов В. В., Тарабрин О. А. "Инфузионная терапия при критических состояниях" вид видання за цільовим призначенням визначає як "Монографія", а треба — "Наукове видання"; у виданні: Корбозерова Н. М., Лукашенко Н. Г., Лопез Тапіа Ф. Х. "Испанская мова" — як "Підручник", а треба — "Навчальне видання". ТОВ "Імекс-ЛТД" у виданні: Черкасов В. Ф. "Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991—2010 рр.)" вид видання за цільовим призначенням визначає як "Наукове видання", хоча цій книзі надано гриф Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України про затвердження його як "навчального посібника", тому в надвипускних даних має бути зазначено: "Навчальне видання".

Низка видавців, а саме: ТОВ "Видавництво "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", КПП "Поліфаст", ТОВ "Місто-НВ", ТОВ "Промдрук", ПП Свідлер, ТОВ РВА "СМИЛ", ПП Балюк І. Б., ТОВ ВД "ЕКМО", ТОВ "К.І.С.", ПП Прокопчук Т. Ю., ДКП "Видавництво "Гадяч", ТОВ "Гуманітарний центр", ТОВ "Лілея НВ" у надвипускних даних взагалі не подають відомості про вид видання за цільовим призначенням, хоча за ДСТУ 4861 ці відомості є обов'язковими.

Є випадки, коли видавці у книгах, надрукованих іншою, крім української, мовою, не наводять на останній сторінці відомості про мову тексту видання та не подають додатково анотацію державною мовою, хоча в Законі України "Про видавничу справу" (ст. 23) зазначено: "Всі книжкові видання, незалежно від мови основного тексту, повинні мати обов'язкову анотацію та вихідні бібліографічні відомості державною мовою". Наприклад, ТОВ ВД "ЕКМО" у виданні: Кейсевич Л. В. "Всемирный ядерно-промышленный комплекс (1896—2010). Монография", надрукованому російською мовою, не зазначає мову тексту видання ("Російською мовою") на останній сторінці після назви видання й підзаголовкових даних, а також не подає додатково анотацію українською мовою (на звороті титульного аркуша або на останній сторінці). Зазначені порушення допускають такі видавці, як: ТОВ "Журнал "Радуга" у виданні: Сибиренко-Ставроян Е. "Свет и тени. Повести", ТОВ "Харківський приватний музей міської садиби" у виданні: Руднев Б. К. "Дневник оккупации", ПП "Видавництво "Доля" у виданні: Шевченко В. П., Стельвага А. Ф. "Сказок огненные звенья. Том 1", ТОВ ВКФ "БАО" у виданні: Комрат Е. П. "Путь к истине. Тайны Вселенной и человеческого сознания". Не подано анотації українською мовою у книгах таких видавців: ВД "АРИАЛ", ТОВ "Віртуальна реальність", ТОВ "Друкарня "Новий Світ", КП "Журфонд", КП "Міська друкарня" (м. Харків), ТОВ "Роял Принт", ТОВ "ІМА-Прес", підприємець Гудим І. О., ТОВ РВА "СМИЛ", ВП "Східний видавничий дім", ТОВ "Промдрук".

Багато видавців не в повному обсязі подають випускні дані. Так, ТОВ "Видавництво "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА" у виданні: Костенко Л. "Записки українського самашедшого. Роман" у складі випускних даних не наводить більшість обов'язкових елементів, а саме: формат паперу та частку аркуша, обсяг видання в умовних друкованих аркушах, тираж, адресу виготовлювача видавничої продукції та відомості про внесення його до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи; ТОВ "К.І.С." у деяких виданнях взагалі не подає випускні дані.

ТОВ "Видавництво "Навчальна книга—Богдан" у багатьох виданнях не наводить у складі випускних даних відомості про найменування й місцезнаходження виготовлювача видавничої продукції та внесення його до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи; видавництво "Камеяр" у виданнях: Багрий В. "Щасливий песиміст. Поезії" та Обшта А. Ф., Шувар А. "Двосторонні інтегральні і дифе-

ренціальні нерівності та їхнє застосування" — про тираж, номер замовлення виготовлювача видавничої продукції та внесення його до Державного реєстру. Не зазначають тираж у деяких книгах і такі видавці, як: ПП "Еспада", ТОВ "Видавництво "Книги-XXI", ТОВ "Лілея НВ", ТОВ "Видавництво "Свічадо", ТОВ ПВП "Ладекс", ТОВ "Журнал "Радуга", ТОВ "Видавництво "Ранок", ТОВ "Видавничі фірма "АФША", ПП ХВС "ВАРУХ" ДП ДСВ "Здоров'я", ТОВ ІАА "Наш час", ЗАТ ВДФ "Прут Принт", ТОВ ВЦ "Академія", ТОВ ЛА "Піраміда", СП "Часопис "Критика", ТОВ ВП "Ярослав Вал", ТОВ "Видавничі група "Основа", ТОВ "ВСВ "Медицина". Це є грубим порушенням положень ст. 23 Закону України "Про видавничу справу" та ДСТУ 4861, відповідно до яких відомості про тираж є обов'язковим елементом вихідних відомостей видань.

З метою усунення помилок, які допускають видавці під час оформлення вихідних відомостей видань, фахівці Книжкової палати України надають їм консультативну допомогу та надсилають методичні листи з рекомендаціями щодо правильного подання й розміщення вихідних відомостей у книгах і брошурах, а також зі списком основних правових і нормативних документів, які регламентують видавничі оформлення книжкових видань.

Проведений аналіз засвідчив дієвість такої консультативно-методичної допомоги: більшість видавців відповідально ставляться до зауважень щодо помилок і рекомендацій з їх виправлення та в подальшому намагаються випускати книжкову продукцію, дотримуючись положень законодавчих і нормативних документів з видавничої справи. Це, зокрема, такі видавці: ТОВ "Глорія Трейд", ТОВ "ДіАйПі", Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, ТОВ "Видавництво "Знання", Класичний приватний університет, ВОРВП "Надстир'я", Національний авіаційний університет, ТОВ "Видавництво "Юридична думка", СП "ЮРИНКОМІнтер", ПП Чернецька Н. А., ТОВ "Компанія "СМІТ", ТОВ ВВП "Мрія-1", Донбаська національна академія будівництва і архітектури, ТОВ "Казка", ПП "Видавничий дім "Комп'ютерпрес", ТОВ "Старт-98", ТОВ "Фірма "Техсервіс", Хмельницький національний університет, ТОВ "Юго-Восток" тощо. Рівень оформлення вихідних відомостей у книгах зазначених видавців став значно вищий.

Аналіз результатів перегляду неперіодичних (книжкових) видань щодо дотримання видавцями положень нормативних документів під час оформлення вихідних відомостей свідчить, що низка видавців оформлюють вихідні відомості своїх видань практично без помилок, але, на жаль, є й такі, які не знають або ігнорують основні положення правових і нормативних документів, чинних у галузі видавничої справи України, і випускають книги з численними помилками. Недотримання видавцями положень НД ускладнює пошук видань, бібліографічне опрацювання і, відповідно, подання достовірної інформації про них у державних бібліографічних покажчиках.

Сподіваємося, що інформація, уміщена в статті, буде корисною всім, хто дбає про видавничу продукцію, намагаючись випускати книги на високому професійному рівні. Оскільки книга з грамотно наведеними відомостями про авторів, укладачів, редакторів тощо та її назву, правильно складеним макетом анованої каталожної картки, з точними і належним чином розташованими вихідними та випускними даними, шифром зберігання видання, ISBN, з правильно визначеним видом видання за цільовим призначенням скоріше знайде свого покупця та читача. А це вигідно як видавцям, так і користувачам видавничої продукції.

Список використаної літератури

1. *Про видавничу справу* : Закон України від 5 черв. 1997 р. № 318/97-ВР : станом на 20 берез. 2004 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2004. — 17 [3] с. — (Серія "Закони України").
2. *Про авторське право і суміжні права* : Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2627-III // Урядовий кур'єр. — 2001. — 5 верес. — Орієнтир, с. 1—16.
3. *ДСТУ 4861:2007*. Видання. Вихідні відомості. — Чинний від 2009—01—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 45 с. — (Інформація та документація).
4. *ДСТУ 3017—95*. Видання. Основні види. Терміни та визначення. — Чинний від 1996—01—01. — К. : Держстандарт України, 1995. — 45 с.
5. *ДСТУ 3582—97*. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила. — Чинний від 1998—07—01. — К. : Держстандарт України, 1998. — 25 с. — (Інформація та документація).
6. *ДСТУ ГОСТ 7.1:2006*. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. — Чинний від 2007—07—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — 47 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
7. *ДСТУ ГОСТ 7.80:2007*. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання. — Чинний від 2008—04—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 8 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
8. *ДСТУ ГОСТ 7.9:2009*. Реферат и аннотация. Общие требования. — Введ. 2009—12—01. — М. : Изд-во стандартов, 1996. — 8 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
9. *ДСТУ 7093:2009*. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами. — Чинний від 2010—04—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 83 с. — (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).
10. *ГОСТ 7.12—93*. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила. — Введ. 1995—07—01. — М. : Госстандарт России, 1995. — 17 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
11. *Інструкція про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги в Україні (ISBN)* / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова" ; уклад. І. О. Погореловська. — К. : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2007. — 22 с.
12. *Знак охорони авторського права у виданнях, які містять твори науки, літератури і мистецтва: рекомендації / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова"* ; [уклад.: Г. М. Плиса, Т. Ю. Жигун ; наук. редагування Н. О. Петрова]. — Вид. 2-ге, доповн. — К. : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2012. — 13 с.
13. *Складання та оформлення макета анованої каталожної картки у виданнях : метод. рек. / Держ. наук. установа "Кн. палата України ім. Івана Федорова"* ; уклад. : Г. М. Плиса, О. В. Петренко. — К. : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2012. — 44 с.

Надійшла в редакцію 20 лютого 2012 року